

повіту може містити зміст, який буде суперечить законодавству та моральним засадам суспільства, що є підставою для визнання такого заповіту недійсним [1].

Отже, питання щодо укладення секретного заповіту, не дивлячись на дотримання реалізації права на таємницю заповіту має ряд недоліків, які потребують подальшого вивчення та удосконалення. Одним із шляхів вирішення проблем є внесення змін в законодавство, а саме в термінологію, щодо «секретного» та «таємного».

На відміну від секретного, який не повинен бути відомим нікому, таємний навмисно приховують від інших, який відомий лише небагатьом або тільки одному [4]. Тому, було б доцільним, якщо зміст секретного заповіту був би відомий лише нотаріусу, а нотаріус в свою чергу не повинен нікому його розголошувати, бо це являється нотаріальною таємницею.

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р.: станом на 07 березня 2018 р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40 – 44. ст. 356.

2. Леськів С.Р. Спадкування за зповітом: цивільно-правові аспекти / С.Р. Леськів, Т.Б. Процюк // Порівняльно-аналітичне право. 2014. №4 URL: http://www.pap.in.ua/4_2014/22.pdf (дата звернення: 28.04.2018).

3. Заїка Ю.О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні: монографія / Ю.О. Заїка. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. 280 с.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (із допов. і додат.) / авт. уклад. В.Т. Бусел. Київ: Ірпінь; Перун, 2016р. 1728 с.

Патріман Марина Віталіївна
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗНАЧЕННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ СУДІВ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Принагідно відзначити, що в державі діє система суб'єктів, які здійснюють правозастосовну діяльність, кінцевим результатом якої є прийняття актів застосування норм права. Одним із основних суб'єктів такої діяльності-беззаперечно є суди загальної юрисдикції, які відповідно до статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» мають застосовувати при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права [1].

Аналіз норми даної статті Закону фактично вказує на зобов'язання судів

застосовувати практику ЄСПЛ при розгляді кожної справи по суті. При цьому поняття «джерело права», виходячи з логіки побудови норми статті, розуміється законодавцем з точки зору формально-юридичного підходу, згідно з яким під джерелом права розуміють різні формузовнішнього виразу норм.

Однак, аналіз постанов пленумів та листів вищих судів України вказує на певну неоднозначність в питанні розуміння значення практики ЄСПЛ для судів.

Так, в п. 12 постанови Пленуму Верховного Суду України 2009 року зазначається, що у разі необхідності мають бути посилення на Конвенцію та рішення Європейського суду з прав людини, які згідно із Законом України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» є джерелом права та підлягають застосуванню в даній справі [2]. Виходячи з таких положень постанови пленуму ВСУ, судам загальної юрисдикції достатньо лише зробити посилення на якесь рішення Європейського суду з прав людини.

В свою чергу в п.12 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 2014 року №13 зазначається: «враховуючи, що Україна визнає юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції, то застосування судами цієї Конвенції має здійснюватись зобов'язковим урахуванням практики Європейського суду з прав людини не тільки щодо України, а й щодо інших держав» [3]. Аналіз правової позиції Вищого спеціалізованого суду дає підстави зробити висновок про те, що вищий суд фактично вказує на обов'язок судів врахувати правові позиції ЄСПЛ.

Слід зазначити, що незважаючи на існуючі пленуми вищих судів України, судді часто відносяться до них як до положень рекомендаційного характеру і традиційно керуються принципом верховенства закону. При цьому Конвенція та практика ЄСПЛ якщо і є певним орієнтиром у сфері захисту прав людини, то її незастосування не має жодних юридичних наслідків для суддів.

Актуальною з цього приводу є позиція Л.М. Москвич, який зазначає, що норма позитивного права не завжди містить справедливий варіант розв'язання конкретного суспільного конфлікту, що став предметом розгляду у суді. Причина може бути в тому, що позитивне право створюється політичною елітою і не завжди враховує інтереси звичайних громадян [4, с.334].

Зважаючи на вище викладене можна зробити висновок, що значення практики ЄСПЛ для судової діяльності часто обумовлюється внутрішнім ставленням судді до неї, що часто обмежується лише отриманням інформації про неї, чому сприяє інформаційна політика Міністерства юстиції як органа представництва та підготовлені видання під егідою ОБСЄ. Також слід зазначити, що на офіційній Інтернет сторінці Верховного Суду України можна споглядати окрему рубрику «Міжнародні стандарти у сфері судочинства», де викладено рішення ЄСПЛ як проти України так інших держав, посібники

ЄСПЛ щодо застосування окремих статей Конвенції, посібники Ради Європи, звіти ЄСПЛ тощо [5].

Таким чином, лише частина суддівського корпусу на сьогодні дійсно усвідомлює значення практики ЄСПЛ як джерела права, що дозволяє лише мінімально забезпечити недопущення порушень конвенційних прав і свобод людини та їх захист на національному рівні. В судовій практиці України поки що не відбувається сприйняття правових позицій ЄСПЛ у якості правових стандартів Ради Європи у сфері захисту прав людини.

Актуальним також залишається питання про значення практики ЄСПЛ в діяльності Конституційного Суду України.

З позиції А.А. Чубенко, однією з проблем використання практики Європейського суду з прав людини органами конституційної юрисдикції пов'язана, в першу чергу, з визначенням обсягу, в якому вона має враховуватись. В деяких своїх рішеннях, як наприклад, у справах від 11 березня 2010 року, від 20 жовтня 2011 року, Конституційний Суд України, відзначив, що бере до уваги практику Європейського суду з прав людини, який у своїх рішеннях встановлював наявність порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Тим самим, національний орган конституційної юрисдикції показав суто ілюстративний характер міжнародно-правової аргументації у своїх рішеннях, що використовується головним чином для підтвердження застосування внутрішньодержавних норм, не розділяючи при цьому думки про основоположне значення міжнародних правил як критеріїв оцінки внутрішнього регулювання[6, с. 1010].

У справі про заміну смертної кари довічним позбавленням волі від 26 січня 2011 року Конституційний Суд України вже більш ґрунтовно підійшов до використання практики Європейського суду з прав людини, посилаючись на конкретні положення рішення у справі «Скоппола проти Італії» від 17 вересня 2009 року та відзначивши, що складовим елементом принципу верховенства права є очікування від суду застосування до кожного злочинця такого покарання, яке законодавець вважає пропорційним[7].

В зарубіжних країнах існує два основних підходи до застосування рішень Європейського суду з прав людини органами конституційною юрисдикції: 1) імперативний, відповідно до якого застосування практики Європейського суду з прав людини під час розгляду справ є обов'язковим; 2) диспозитивний, відповідно до якого суди застосовують рішення Європейського суду з прав людини з метою додаткового обґрунтування своїх рішень.

В Україні, враховуючі ці підходи, домінує диспозитивний.

Так, наприклад, Конституційний Суд України в одному із своїх рішень від 13 грудня 2011 року, посилаючись на рішення Європейського суду з прав людини в таких справах, як «Добертен проти Франції», «Гінчо проти Португалії», «Юніон Аліментаріа Сандерс С.А. проти Іспанії», «Класс та інші проти Німеччини», наголошує на різних аспектах права на справедливий і відкри-

тий розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, визначеному статтею 6 Конвенції тим самим орієнтується на використання міжнародних норм при обґрунтуванні власних рішень[8].

Використана Конституційним Судом аргументація сприяє єдиному розумінню європейських стандартів прав і свобод людини, що вироблені Європейським Судом з прав людини в результаті своєї діяльності. Тож діяльність органів конституційної юрисдикції є одним з інструментів впровадження практики Європейського суду з прав людини в правову систему України та сприяє ефективному впливу норм Конвенції на правосвідомість суб'єктів, наділених державно-владними повноваженнями.

Підводячи підсумки нашого дослідження, слід наголосити, що вочевидь, необхідним є запровадження ефективних способів реагування на рішення Європейського Суду з прав людини, що прийняті як проти України так і інших держав. Постійне врахування правових позицій Європейського Суду з прав людини в правозастосовній діяльності судів загальної юрисдикції та правоінтерпетаційній діяльності Конституційного Суду України сприятиме створенню дієвого механізму імплементації рішень міжнародного суду в національну правову систему та недопущенню порушень конвенційних прав людини.

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2006. № 30. Ст.260

2. Про судові рішення у цивільній справі : постанова Верховного Суду України від 18.12.2009 № 14. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09>

3. Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя : постанова Вищого спеціалізованого суду від 19.12.2014 № 13. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-1>

4. Москвич Л.М. Вплив практики Європейського Суду з прав людини на судову практику національних судів. *Наукове життя*. Київ, 2014. Випуск 27. С.327-335.

5. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України. URL: <http://www.scourt.gov.ua>

6. Чубенко А.А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на конституційне судочинство в Україні. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України». м. Харків, 20–21 листоп. 2013 р. Харків, 2013. С. 1009–1011.

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України від 26.01.2011 № 1-рп/2011 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-11>.

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України від 13.12.2011 № 17-рп/2011. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-11>